

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

1-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

A.U.Xamidjanov	
Sport kurashi turlariga saralash va erta yo'naltirishda yakkakurash elementlariga ega harakatli o'yinlardan foydalanish metodlari.....	85
A.A.Parmonov	
Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga doir tajriba-sinov ishlari natijalarini ilmiy-nazariy tahlili	90
M.A.Tursunboyeva	
Tabiiy fanlar fakultetlarida ingliz tilini o'qitishning mazmuni tushunchasining lingvodidaktik tavsifi	97
M.I.Boymanova	
Xalqaro baholash dasturlari talablari asosida o'quvchilar kompetentsiyasini shakllantirish	102
A.Matkarimov	
O'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatini ta'minlashning ijtimoiy-pedagogik omillari (xalqaro baholash tadqiqotlari misolida)	105
N.M.Xodjibolayeva	
Al-Farg'oniy va Abu Rayhon Beruniyning tabiiy-ilmiy qarashlari asosida talabalarning ekologik kompetentligini rivojlantirish masalalari	110
M.Sh.Dehqonova	
Bo'lajak o'qituvchilarda loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish konsepsiyasi	114
N.Sayimbetova	
Talabalarni loyihaviy faoliyatga tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari.....	117
A.Abdullayev	
Jismoniy mashqlar inson "Hayotiy quvvati"ni tiklash vositasi	121
J.Sh.Mamayusupov	
Bo'lajak pedagoglarda analitik tafakkurni rivojlantirish texnologiyasini takomillashtirish zarurati.....	125
S.Abdullayev	
Bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilarini kognitiv kompetentligini shakllantirishning pedagogik mazmuni.....	129
D.O.Djalilova	
Bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilarining germeneytik kompetentligini rivojlantirishning mazmun-mohiyati.....	138
M.M.Азизов	
Что такое нордическая ходьба (nordic walking), финская ходьба, северная ходьба с палками, скандинавская ходьба?	141
L.Z.Xolmurodov	
9-10 yoshdagi bolalarning muvozanat saqlash funksiyasini rivojlantirishning yoshga xos me'yorlari.....	147
I.M.Saidov	
Ijtimoiy-madaniy kompetentlikning ilmiy tavsifi	151
O.A.Xo'jaqulov	
Bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompyentlikni rivojlantirishning pyedagogik shart-sharoitlari	155

FALSAFA

A.A.Qambarov	
Abdurauf fitrat ijtimoiy-siyosiy va madaniy faoliyatining falsafiy tahlili	161
B.B.Namozov	
Movarounnahrda temuriylar davrida tasavvuf ijtimoiy ma'naviy hodisa sifatida	166
M.T.Voxidova	
Yoshlarda barqarorlik va bag'rikenglikni namoyon bo'lishining ijtimoiy-axloqiy jihatlari.....	172
I.M.Arzimatova	
Ayol rahbarlarning axloqiy va estetik madaniyatini integratsiyalash asosida "Rahbar ayol" portretini shakllantirish vazifalari	176

BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA AKMEOLOGIK MOTIVATSIYANI RIVOJLANTIRISHGA DOIR TAJRIBA-SINOV ISHLARI NATIJALARINI ILMIY-NAZARIY TAHLILI

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ОПЫТНО-ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО РАЗВИТИЮ АКМЕОЛОГИЧЕСКОЙ МОТИВАЦИИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ НА ОСНОВЕ АКСИОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА

SCIENTIFIC AND THEORETICAL ANALYSIS OF THE RESULTS OF EXPERIMENTAL WORK ON THE DEVELOPMENT OF ACMEOLOGICAL MOTIVATION IN FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS BASED ON AN AXIOLOGICAL APPROACH

Parmonov Akmal Abdupattayevich¹

¹Qo'qon davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash tizimini isloh qilish negizida ularda akmeologik motivatsiyani rivojlantirishning pedagogik jihatlarini ochib berishga qaratilgan. Maqolada keldirilgan tadqiqot ishi bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda akmeologik yondashuvning qo'llash va innovasion pedagogik jarayonning samaradorligini aniqlashni maqsad qilingan.

Аннотация

В данной статье на основе реформирования системы подготовки будущих учителей физического воспитания ставится цель раскрыть педагогические аспекты развития акмеологической мотивации. Исследование, упомянутое в статье, направлено на определение эффективности применения акмеологического подхода и инновационного педагогического процесса в развитии акмеологической мотивации у будущих педагогов социального образования.

Abstract

In this article, on the basis of reforming the training system of future physical education teachers, it is aimed to reveal the pedagogical aspects of the development of acmeological motivation. The research mentioned in the article aims to determine the effectiveness of the application of the acmeological approach and the innovative pedagogical process in the development of acmeological motivation in the future teachers of social education.

Kalit so'zlar: bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilari, akmeologik motivatsiya, akmeologik yondashuv, innovasion pedagogik jarayonning samaradorligi, tajriba-sinov ishlari, samarali metod va vositalar, pedagogik amaliyot.

Ключевые слова: будущие учителя физкультуры, акмеологическая мотивация, акмеологический подход, эффективность инновационного педагогического процесса, экспериментальная работа, эффективные методы и средства, педагогическая практика.

Key words: future physical education teachers, acmeological motivation, acmeological approach, effectiveness of innovative pedagogical process, experimental work, effective methods and tools, pedagogical practice.

KIRISH

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish va mazkur pedagogik jarayon uchun eng samarali ta'lim texnologiyasini ishlab chiqish va uni samaradorligini sinovdan o'tkazish tadqiqot ishining muhim bosqichi hisoblendi. Bu jarayonda tadqiqot ishining ilmiy farazini tajribadan o'tkazish, samaradorligini aniqlash va ommaviylashtirish tamoyillarini ishlab chiqish muhim vazifalardan biridir.

Tadqiqot doirasida tajriba-sinov ishlarining umumiy maqsadi bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanishning innovasion usullarini tahlil qilish, ularda o'z akmelarini rivojlantirishning samarali metod va vositalarini pedagogik amaliyotda sinab ko'rishdan iborat. Buning uchun tadqiqot ishi doirasida aksiologik yondashuvdan foydalanish maqsad qilingan.

Tajriba-sinov ishlari aksiologik yondashuv asosida pedagogik faoliyatni tashkil etish, jismoniy ta'limda o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltiruvchi jarayonni tashkil etish, akmeni o'stiruvchi omillarni aniqlash maqsad qilingan.

Tajriba jarayonida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanishga asoslangan ta'lim metodikasidan foydalanildi. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda

PEDAGOGIKA

aksiologik yondashuvdan foydalanish to'rt bosqichda amalga oshirilgan tajriba-sinov ishlarining natijalari bo'yicha samaradorlik aniqlandi.

- jismoniy ta'lim fanlaridan bilimlilik darajasi va jismoniy-aqliy salohiyati asosida;
- akmeologik motivatsiyani rivojlantirish yo'nalishlari bo'yicha;
- jismoniy imkoniyatlari asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish metod va vositalari bo'yicha;
- aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish samaradorligini tajriba qilish bo'yicha.

Mazkur qayd etilgan yo'nalishlar bo'yicha olingan ma'lumotlar taqqoslandi va umumlashtirildi.

Tajriba-sinov ishlari uch bosqichda amalga oshirildi:

Tajriba-sinov ishlarining birinchi bosqichining asosiy maqsadi, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish holatini o'rganish, kamchiliklarni tahlil qilish va mavjud ziddiyatlarni aniqlashdan iborat [1]. Maqsaddan kelib chiqqan holda, quyidagi vazifalar belgilandi va amalga oshirildi:

- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlanganlik holati o'rganildi, u asosida test va so'rovnomalar ishlab chiqildi;
- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda professor-o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik tayyorgarlik darajasi, ilmiy salohiyati aniqlandi;
- anketa va test savollari yordamida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga doir bilim, ko'nikma va malakalari tizimi o'rganildi;
- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish asosida olib borilayotgan o'quv-uslubiy va pedagogik jarayon va mustaqil ta'limni tashkil etish jarayoni bilan tanishildi.

Tadqiqot uchun quyidagi qoidalar konseptual ahamiyatli hisoblanadi:

- ta'lim oluvchi uchun sifatli ta'lim ochiq bo'lishi kerak;
- o'quv jarayoni ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchining «birdamligi» asosi strukturalanadi, bu olingan maqsadlarga nisbatan vaqtincha rozilikni anglatadi;
- o'quv jarayoni tashkiliy madaniyat prinsiplariga mos keladi;
- o'qitish jarayonining mohiyati – bilishning sub'yektiv tajribasini to'plashdan iborat;
- o'qish sohasining shaxsning emosional-ehtiyojli sohasi bilan aloqadorligini o'rnatish, muassasalarda ta'limning insonparvarlik maqsadlariga mos ma'naviy-psixologik muhitni tashkil etish

Mazkur tajriba-sinov ishlari natijalarini ilmiy-nazariy tahlil qilish jarayonida quyidagilarga asosiy e'tibor qaratildi:

1. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda adabiyotlar, darsliklar va o'quv qo'llanmalarining mavjudligi, ularning saviyasi, shuningdek, ilg'or chet el OTMLaridagi ilmiy adabiyotlar bilan ta'minlanganlik darajasi tahlil qilindi va aniqlandi.

2. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuvga asoslangan metodikaning samaradorligini aniqlash maqsadida anketa savol-javoblari tahlil qilindi va olingan natijalar umumlashtirildi.

3. Tajriba-sinov ishlari jarayonida yo'l qo'yilgan kamchiliklar aniqlandi va bartaraf etish choralari ishlab chiqildi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash, ularni raqobatbaodosh kadr sifatida tarbiyalash, shuningdek, ularda innovatsion-akmeologik motivatsiyani rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslarini tadqiq etishning uch qismga G'arb mamlakatlarida, MDH mamlakatlarida va O'zbekistonda o'rganilishi sifatida tasniflash mumkin.

G'arb mamlakatlarida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash, ularning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish, innovatsion-motivatsion yondashuvlar asosida ta'sir o'tkazishning pedagogik-psixologik asoslari ga doir tadqiqotlar Boele de Raad, Gregory K.Patton, Wendell R.Gamer, S.D.Brookfield, L.M.Kulikova, R.M.Milgram, Seligman M.E.F., Vaillant G.E., Zullo H.H., Oettingen G., Drapeau Patti, Albert Bandura, Richard Walters, Louis Cohen kabi olimlarning olimlar tomonidan olib borilgan.

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH) mamlakatlari olimlaridan N.Gumilyev, S.Gorodeskiy, A.Axmatova, B.G.Ananyev, A.M.Derkach, A.S.Glinskiy, L.G.Gribenyuk, K.M.Lulikova, I.I.Prodanov, P.I.Tretyakov, Z.M.Umetbayev, T.V.Zobnisa, N.V.Kurbet, A.M.Leontyev, G.V.Mironova, V.P.Medvedevlar tomonidan jismoniy ta'limni isloh qilish, kknaga yangicha metodologiya asosida yondashish, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida kasbiy-akmeologik motivatsiyani rivojlantirish masalalari o'rganilgan.

O'zbekistonda talabalarga aksiologik yondashuv asosida ta'lim berish va bu orqali ularning kasbiy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish masalalarini M.Bekmuradov, N.A.Muslimov, O'.M.Asqarova, M.Isakov, R.Yusupov, A.T.Nurmanov, N.Sayidahmedov, S. Turg'unov, X.Ro'ziyev, Yo.R.Rahmanova, A.Sh.Soliyev, G.X.Tillayeva, B.X.Xodjayev kabi pedagog olimlar o'rgangan.

Biroq pedagogika fanlari doirasida aksiologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarda akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga doir masalalar chetda qolganligi, bu borada tadqiqot ishlarining deyarli olib borilmaganligi mazkur ishning dolzarbligi va ahamiyatini oshiradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Mazkur ishlar asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishning amaliyotdagi holati va rivojlantirish yo'llari belgilab olindi. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish bo'yicha yo'l xaritasi, akmeni rivojlantirishga doir ko'nikma va malakalarni jahon standartlari darajasida rivojlantirish mazmuni, shakl va metodlari to'g'risida ma'lumotlar to'plandi. Muammo bo'yicha ilmiy-nazariy ma'lumotlar, o'quv-uslubiy materiallar jamlandi, ilg'or xorijiy OTMLar tajribasi o'rganildi.

Olingan natijalar umumlashtirildi, xulosalar chiqarildi va muammo doirasida doimiy monitoring o'rnatildi.

Professor-o'qituvchilar bilan tadqiqot doirasida olib borilgan anketa so'rovlari shuni ko'rsatdiki, Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuv samarali bo'ladi. Bu borada talabalarga akademik erkinlik berish, dunyoqarashini o'stirish, tafakkur tarzini o'zgartirish va akmeni rivojlantirish ahamiyatini yuqori baholandi. Bundan ko'rinadiki, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani aksiologik yondashuv asosida rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq [2].

Tajriba-sinov jarayonining ikkinchi bosqichida birinchi tajriba-sinov ishlari davomida aniqlangan muammolar, ziddiyat va kamchiliklarga barham berish, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishning innovasion usullarini, o'qitishning samarali metod, shakl, vositalarini amaliyotda sinab ko'rish asosiy maqsad qilib qo'yildi. Tadqiqot ishining ilmiy faraziga ko'ra, ikkinchi bosqich tajriba sinov ishlari bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiya aksiologik yondashuvni qo'llash asosida birmuncha rivojlanganligini ko'rish mumkin bo'ladi. Bu borada quyidagi vazifalar belgilandi:

- tajriba va nazorat guruhlarini belgilash. Respondentlarga tajriba-sinov ishlarini amalga oshirishdan ko'zlangan maqsad, vazifalar va ularning ushbu jarayonda tutgan o'rni haqidagi ma'lumotlarni berish;
- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi mezon, metodika hamda o'quv materiallari asosida tajriba guruhlarida dars jarayonini tashkil etish;
- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishning doimiy monitoringini yaratish va uni davom ettirish, tajriba va nazorat guruhlaridagi natijalarni taqqoslash hamda tahlil qilish;
- tajriba-sinov ishlari jarayonida aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish;
- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuv mezonlarni ishlab chiqish.

Ikkinchi bosqich tajriba-sinov ishlari Farg'ona, Namangan va Andijon davlat universitetlari va O'zbekiston jismoniy tarbiya va sport universitetidan tanlab olingan 8 ta guruhlarda olib borildi. Tanlangan guruhlarda aksiologik yondashuv asosida chuqurlashtirilgan tartibda, maxsus ta'lim metodikasi asosida olib borildi.

Ikkinchi bosqich tajriba-sinov ishi yakunida olingan natijalar umumlashtirildi va tahlil qilindi.

Uchinchi tajriba-sinov ishlari ushbu jarayondagi oxirgi va muhim bosqich bo'lganligi bois unga alohida e'tibor qaratildi. Bu bosqichda bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik

PEDAGOGIKA

yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish bo'yicha ishlab chiqilgan nazariya, mezon hamda uni amalga oshirish metodikasining yutuq va kamchiliklarini aniqlash, takomillashtirish hamda samaradorlik darajasini xolisona baholash asosiy maqsad qilib olindi.

Ushbu tajriba-sinov ishlarida quyidagi vazifalar bajarildi:

tajriba o'tkazilgan guruh talabalarining test, anketa so'rovlariga javoblari asosida aniqlangan akmeologik motivatsiyani rivojlantiruvchi bilim va ko'nikmalarini taqqoslash, xulosalar chiqarish;

belgilangan metodikani yangi tavsiyalar va xulosalar bilan boyitish;

o'tkazilgan barcha tajriba-sinov ishlarining umumiy tahlilini ishlab chiqish.

Uchinchi bosqich tajriba-sinov ishlarining umumiy tahlili oldingi tajriba-sinov ishlari natijalariga taqqoslandi.

Ilmiy tadqiqot ishini olib borish jarayonida quyidagilarga ahamiyat qaratildi:

- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish, o'zining akmesini o'stirish, o'z-o'zini tarbiyalashning innovasion metodikasining an'anaviy o'qitish metodidan ustunligini;

- darsni aksiologik yondashuv asosida bahs-munozarali tarzda olib borish, akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga, o'z-o'zini rivojlantirish, yuksak darajagi erishish jarayoniga ijobiy ta'sirini;

- ilg'or xorijiy tajriba asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini mustaqil shug'ullanish, mashg'ulotlarni tashkil etish, o'qib-o'rganishlariga imkoniyat yaratish lozimligi;

- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida jismoniy tayyorgarlikni o'stirish, sport faoliyatida muvafaqiyatlarga erishish, jismoniy ta'limda o'z akmesini shakllantirish va bu orqali o'zida va ta'lim olivchilarda akmeologik motivatsiyani rivojlantirish;

- aksiologik yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash tizimini takomillashtirish, ularda jismoniy tarbiya va sport sohasida yuksak natijalarga erishishlarida o'z ruhiyatini yuksaltirish lozimligi va bu jarayonni butun jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash tizimiga joriy etish zarurligini nazariy asoslash;

Tanlab olingan oliy ta'lim muasasalarida o'tkazilgan tajriba-sinov ishlari tahliliga ko'ra, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish tizimi milliy ta'lim standartiga ham, ilg'or xorijiy oliy ta'lim muasasasi mezonlariga ham, Bolon'ya konvensiyasiga ham javob bermasligini ko'rsatib berdi.

Tajriba-sinov ishlari ilmiy ish gipotezasining to'g'riligini isbotladi. Ya'ni bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish va bu orqali qadriyatli munosabatni rivojlantirish asosida talabalarda yuksak natijalarni erishishga motivasion munosabatni shakllantirish yuqori samara berishini isbotladik.

Pedagogik tajriba-sinov ishlarini tashkil etish va o'tkazish jarayonida umumiy maqsadni amalga oshirish uchun quyidagilar bajarildi:

1. Professor-o'qituvchilar va bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlanishining mavjud holatini o'rganish. Jismoniy ta'lim professor-o'qituvchilari va talabalar orasida test, anketa so'rovlarini o'tkazish, suhbatlar, muloqotlar tashkil etish, dars jarayonini kuzatish, ta'lim mazmunining mavjud holatiga nisbatan o'qituvchilar fikr-mulohazalarini o'rganish, tahlil etish kabi holatlar mazkur vazifani samarali hal etish uchun asos bo'lib xizmat qildi.

2. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish imkonini beruvchi shart-sharoitlarni aniqlanadi. Vazifani ijobiy hal etishda ularning o'z akmesini rivojlantirish, unga motivatsiya bera olish, kasbiy faoliyatda yuksak marralarni egallash istagi, motivi va maqsadini shakllantirishga yordam beruvchi umumiy omillar aniqlandi, rivojlantirish tizimi yaratildi.

3. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga to'siq bo'layotgan muammolar hamda ularni bartaraf etish chora-tadbirlari belgilanadi. Mazkur vazifaning amalga oshirilishi oliy ta'lim muassasasi professor-o'qituvchilari va talabalar bilan bevosita muloqot, suhbat hamda bahs-munozaralar, o'zaro tajriba almashish asosida amalga oshirildi.

4. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuv asosida ishlab chiqilgan texnologiyaning qulay va samaradorligi belgilab

olindi. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashga yo'naltirilgan fanlar doirasidagi samarali ta'lim metodlarini qo'llash mexanizmlari, talabalarda akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga oid yondashuvlar olib borilgan pedagogik faoliyat ko'rsatkichlari tahlili asosida ayomalga oshirildi.

5. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlanish xolatini aniqlovchi baholash mezonlari ishlab chiqildi. Mezonlar ilmiy ishda ilgari surilgan akmeologik motivatsiyani rivojlantirish usullari, shakllari va ijtimoiy omillariga muvofiq ishlab chiqildi.

Tajriba-sinov ishlari bir qator tamoyillarga muvofiq olib borildi:

1. Tajriba-sinov ishlari maqsadining aniqligi.

2. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish jarayonida haqqoniylik va xolislikning ta'minlanganligi.

3. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga oid pedagogik faoliyatning izchil, uzviy, tizimli va maqsadga muvofiq tashkil etilganligi.

4. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga oid ta'lim-tarbiya jarayoniga nisbatan fan o'qituvchilarining ijobiy, ijodiy va texnologik yondashuvlari.

Ushbu tamoyillar tajriba-sinov ishlarining samarali olib borilishi, ko'zlangan natijalarning ijobiy hal qilinishida muhim omil bo'lib xizmat qildi.

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish muammosini nazariy va amaliy jihatdan o'rganish, uni rivojlantiruvchi pedagogik shart-sharoitlar va ob'yektiv, sub'yektiv omillarni aniqlash, akmeologik motivatsiyani rivojlantirish tizimini yaratish va nazariy jihatdan asoslab berish kerak. Ushbu tadqiqot davomida aniqlangan ilmiy xulosalar va qo'lga kiritilgan ko'rsatkichlarning tabiati tadqiqot mazmuniga mos kelishi, tanlangan uslubga ekvivalent uslub borligi va u mavjud uslublar ichida rejalashtirilgan tadqiqotga eng muqobil ekanligi aniqlanmog'i lozim [3].

Birinchi va ikkinchi tajriba-sinov ishi davomida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlanish xolatini test va anketa so'rovnomalari yordamida aniqlandi.

Ikkinchi tajriba-sinov ishlari davomida tajriba guruh talabalari ham, nazorat guruh talabalari ham anketa, test va amaliy topshirishlar, psixologik savollarga qoniqarsiz javob berishdi. Uchinchi bosqich tajriba-sinov ishlari davomida o'tkazilgan so'rovnomalarda tahlili tajriba guruhida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlanganligini ko'rsatdi. Bu biz tomonimizdan ishlab chiqilgan bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim mazmuni va belgilangan metodikaning samaradorligini isbotladi.

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishni baholash mezonlari va samaradorlik darajasini aniqlashga yo'naltirilgan tajriba-sinov ishlari pedagogik tajriba metodi yordamida tashkil etildi:

Tajriba-sinov ishlari jarayonida mazkur metoddan foydalanish quyidagi pedagogik vazifalarni hal qilishga imkon berdi:

- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim mazmuni va belgilangan texnologiya maqsadga muvofiq tanlanganligini aniqlash;

- bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi yangicha texnologiyani ta'lim tizimiga olib kirish uchun sarflanadigan vaqt hajmi, professor-o'qituvchining pedagogik mahorati, talabalar jismoniy-aqliy qobiliyati va salohiyati, ilmiy adabiyotlarni mustaqil ravishda o'zlashtirishlari va faolliklari o'rtasida o'zaro aloqadorlik ta'minlanganligini asoslash;

- belgilangan metodikaning mavjud pedagogik shart-sharoitlarga muvofiq kelishini asoslash.

Mazkur texnologiya tadqiqot ishida ilgari surilgan gipotezaning qanchalik to'g'riligini aniqlash, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini batafsil o'rganish, eng aniq va zarur ma'lumotlarni yig'ish, dalillarga asoslangan ilmiy xulosalar chiqarish imkoniyatini berdi.

Tadqiqotda sifat darajalari bo'yicha yakuniy maqsadlarni loyihalashga faoliyatli yondashuv to'g'risidagi tizimli prinsiplar, diagnostik maqsadga yo'nalganlik, strukturaviy-mazmunli va funksional yaxlitlik, intensivlik, yakunlanganlik prinsiplari amalga oshirilgan [4].

Pedagogik axloqqa rioya etishga alohida e'tibor qaratildi, shu sababli tadqiqot uchun quyidagi prinsiplarga yo'nalganlik aktual hisoblandi.

Diagnostik metodikaning ilmiy asoslanganligi prinsipi u valid va ishonchli bo'lishini, ya'ni ishonish mumkin bo'lgan natijalarni ifodalanishini talab etadi.

Zarar yetkazmaslik prinsipi diagnostika natijalaridan respondentlarga zarar ishlatmaslikni nazarda tutadi.

Test natijalari bo'yicha xulosalarning obyektivligi prinsipi ular ilmiy asoslangan bo'lishini, ya'ni ishonchli metodikalar yordamida o'tkazilgan tadqiqot natijalaridan kelib chiqishini hamda tadqiqotni o'tkazuvchilar va uning natijalaridan foydalanuvchilarning sub'yektiv ustanovkalariga bog'liq bo'lmasligini talab etadi.

Tavsiyalarning samaradorligi prinsipi bunday tavsiyalar albatta amaliy foydali bo'lishini ko'zda tutadi. Foydasiz tavsiyalarni taklif etish axloqqa va kasbiy etikaga zid hisoblanadi.

Diagnostik metodikalar diagnostika o'tkazilishi ko'zda tutilgan ob'yekt nazariyasi asosida yuzaga keladi va rivojlanadi. Masalan intellekt testlari uning tabiati, tuzilishi, ahamiyati va hayotiy ifodalari to'g'risidagi ilmiy tasavvurlarga asoslanadi [5]. Shaxs testlari shaxsning ma'lum nazariyasi, tipologiyasi va psixologik tuzilmasidan, moslashish qobiliyati va ma'lum inson shaxsi to'g'risida ob'yektiv xulosaga kelib mumkin bo'lgan boshqa belgilaridan kelib chiqadi.

Tadqiqot uchun zarur ma'lumotlar bankini shakllantirishda pedagogik diagnostika metodlari keng qo'llanildi. So'rovnomada foydalaniladigan diagnostik metodlar organilayotgan muammo bo'yicha kerakli ma'lumotlarni standart, maxsus tanlangan savollar seriyasiga yozma yoki og'zaki javoblarning tahlilidan olish mumkin bo'lishiga asoslanadi.

XULOSA

Xulosa o'laroq shuni aytish joizki, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyaning umumiy ko'rsatkichi unchalik yuqori emas. Kuchli va salohiyatli xorijiy oliy ta'lim muassasalari talabalarining akmeologik motivatsiyasini rivojlantirishda aksiologik yondashuv imkoniyatlaridan foydalanilmoqda. Ushbu tadqiqot doirasida oliy ta'limdagi mavjud holatni o'zgartirish, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish maqsadida ajratib olingan alohida guruhlarda maxsus yangicha ta'lim jarayoni olib borildi. Butun bir semestr davomida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirish ustida ish olib borildi. Semestr oxirida tanlab olingan guruhlarda holat tubdan o'zgardi.

Tajriba sinov ishlarini qayta o'tkazish orqali bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishni aksiologik yondashuv asosida o'zgargan holatini aniqlash edi va bu holat Farg'ona davlat universitetida 54 % ni, Andijon davlat universiteti da 52% ni, Namangan davlat universitetida 57% ni va O'zbekiston jismoniy tarbiya va sport universitetida 63% ni tashkil qildi. Shunday ekan, biz dissertatsiyada ilgari surgan akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuv ijobiy ta'sir ko'rsatdi va mavjud holatni o'zgartirdi. Tajriba jarayonida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanishga asoslangan ta'lim metodikasidan foydalanildi. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish to'rt bosqichda amalga oshirilgan tajriba-sinov ishlarining natijalari bo'yicha samaradorlik aniqlandi.

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuv samarali bo'ladi. Bu borada talabalarga akademik erkinlik berish, dunyoqarashini o'stirish, tafakkur tarzini o'zgartirish va akmeni rivojlantirish ahamiyatini yuqori baholandi. Bundan ko'rinadiki, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani aksiologik yondashuv asosida rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq.

Tajriba-sinov ishlari ilmiy ish gipotezasining to'g'riligini isbotladi. Ya'ni bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish va bu orqali qadriyatli munosabatni rivojlantirish asosida talabalarda yuksak natijalarni erishishga motivasion munosabatni shakllantirish yuqori samara berishini isbotlandi.

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashga yo'naltirilgan fanlar doirasidagi samarali ta'lim metodlarini qo'llash mexanizmlari, talabalarda akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga oid yondashuvlar olib borilgan pedagogik faoliyat ko'rsatkichlari tahlili asosida ayomalga oshirildi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O'zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini qo'llab-quvatlash to'g'risida»gi PF-5106-son Farmoni. Xalq so'zi. 2017-yil 6-iyul.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning «O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi farmoni.
3. Abdullayeva Sh.A., Xurramov E.E. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini innovasion faoliyatga tayyorlash. Zamonaviy ta'lim jurnali. 2016. №5. –B. 17.
4. Axmedov F.Q, Yaxshiyeva M.Sh. Oliy ta'lim muassasalarida talaba qizlar jismoniy madaniyatini yanada takomillashtirishning pedagogik imkoniyatlari // Science and Education Scientific Journal Volume 1 Issue 1. –B. 408. www.openscience.uz
5. Осокин Г.В. Основы профессиональной подготовки педагога к развитию физической культуры в учебно-тренировочном процессе: дис. д-ра пед. наук. /Г. В. Осокин. –Москва, 2010. –С.89.